

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

**Випуск 11
Том 1**

Засновано у 2015 році

Рівне – 2020

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 11. Том 1/ упоряд. О. Б. Петренко; ред. кол. : Н. М. Коляда, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2020. – 225с.

До збірника увійшли наукові праці з теорії і методики освіти та виховання. У наукових розвідках представлено різновекторність сучасних підходів до змісту, форм і технологій освітнього процесу, починаючи від дошкільця і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Коляда Наталя Миколаївна**, доктор педагогічних наук, професор, проректор з інноваційних досліджень та європейської інтеграції, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Заступник головного редактора: **Грицай Наталя Богданівна**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри біології та здоров'я людини Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАІН України, головний науковий співробітник ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету.

Члени редколегії:

Остапчук Н. О., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Кобилянський О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки життєдіяльності Вінницького національного технічного університету;

Мельничук І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Пелех Ю. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Sieradzka-Baziur Bożena (Сєрадзька-Базюр Б.), доктор хабілітований, професор, проректор з наукової роботи і освітніх програм, Академія «Ігнатіанум» у м. Кракові (Республіка Польща);

Савчук Б. П., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітніх технологій ім. Б. Ступарика Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника»;

Яшук І. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Вихрущ А. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Петренко О. Б., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Сойчук Р. Л., доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри педагогіки початкової освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри природничо-математичної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Ковальчук О. С., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри української та іноземної лінгвістики, проректор з науково-педагогічної роботи Луцького національного технічного університету;

Баліка Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Кравченко О. О., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Побірченко Н. С., доктор педагогічних наук, професор, професор надзвичайний на факультеті суспільних та гуманітарних наук Державного вищого навчального закладу імені Вітелона в Легніці (Республіка Польща);

Петренко С. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Дичківська І. М., доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

Шадюк (Падалка) О. І., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

Zdzislaw SirojC (Здзіслав Сіройц), доктор габлітований соціальних наук в галузі педагогіка, професор, професор кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща);

Jolanta Skubisz (Йоланта Скубіш), доктор соціальних наук в галузі педагогіки, викладач кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща).

Свідомство про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. Збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України у категорію «Б» у галузі педагогічних наук (спеціальності – 011, 014, 015).

Фаховий збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» індексується міжнародною наукометричною базою даних **Index Copernicus International**: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=48435>

Упорядники: **проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ.**

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 5 від 28 травня 2020 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2020

ЗМІСТ

Сухомлинська О. Василь Сухомлинський крізь призму часу: деякі зауваги до розгляду ідей.....	6
Петренко О. Активні й інтерактивні методи полікультурного виховання учнів різних вікових груп.....	17
Багрій М., Білавич Г. Наукова, освітня, публіцистична діяльність українських письменників – членів НТШ у Львові (кінець XIX – початок XX ст.).....	25
Лісова С. Узагальнення та систематизація педагогічних знань у процесі професійної підготовки майбутніх учителів технологій.....	36
Потапчук Т. Професійна підготовка майбутнього фахівця з інформаційно-комунікативних технологій у закладі вищої освіти.....	45
Савчук Б., Угринчук Ю. Досвід професійної туристичної освіти в США і Швейцарії в рецепції науковців та проєкції його застосування в Україні.....	52
Bezkorovaina O., Kolibek Y. Reading as a subject of scientific research...	61
Баліка Л. Специфіка діяльності кабінету вивчення книги і читача в Українському науковому інституті книгознавства (1926–1936).....	68
Бричок С. Практики вивчення дітей з обмеженими можливостями здоров'я в історії вітчизняної педагогіки (кінець XIX – початок XX ст.).....	76
Гронь Л. Активізація усної комунікативної діяльності студентів мовних факультетів закладів вищої освіти.....	86
Гудовсек О. Система позашкільної освіти дітей і молоді Рівненщини в другій половині XX ст.....	92
Довбенко С. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців як педагогічна проблема.....	100
Дупак Н. Методологія діагностики професійно-педагогічних компетентностей майбутніх педагогів професійної освіти у контексті нового стандарту вищої освіти.....	108
Олексюк О. Військово-патріотичне виховання студентської молоді: з досвіду впровадження.....	116
Прокопчук В. Методологічна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва в європейському освітньому просторі.....	122
Сяська І. Шляхи підвищення якості навчально-дослідницької підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін.....	135
Третяк О., Міщениа О. Педагогічна рефлексія у контексті професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, фахівця з інклюзивної освіти.....	144
Tretiakova K., Bihunov D. New elt methodology curriculum: students' expectations of school practice.....	153
Ціпан Т. Превенція асоціальної поведінки неповнолітніх: психолого-педагогічна діагностика.....	160
Fedoryshyn O. Socialization in the schooling process via cooperative learning.....	167
Ясногурська Л. Компетентнісний підхід у навчанні іноземним мовам.....	175

УДК 373. 013: 373. 091. 33

DOI: [10.35619/iuu.v1i11.258](https://doi.org/10.35619/iuu.v1i11.258)

Петренко Оксана

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0001-6906-3542

e-mail: o.b.petrenko@gmail.com

АКТИВНІ Й ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП

Анотація. Полікультурне виховання розглядається як процес цілеспрямованої соціалізації учнів, що передбачає оволодіння системою національних і загальнокультурних цінностей, комунікативних та загальнокультурних емпатійних умінь, що дають учням можливість здійснювати міжкультурну взаємодію і виявляти розуміння інших культур, а також толерантність щодо їх носіїв.

Обґрунтовано доцільність використання педагогами у процесі полікультурного виховання активних й інтерактивних методів, які сприяють ефективній взаємодії в класі з представниками різних культур. Схарактеризовано окремі активні й інтерактивні методи полікультурного виховання відповідно до вікових груп учнів.

З'ясовано, що найбільш ефективними методами організації полікультурного виховання у початковій школі є ті, які побудовані на інтеракціях, іграх, формують комунікативні навички, як-то: бесіди, діалоги/обговорення, руханки, рольові ігри/інсценування, аналіз історій, малювання з обговоренням, переконування і т. п.

Найбільш ефективними активними й інтерактивними методами полікультурного виховання з підлітками визначено діалог, дискусію, роботу в парах і групах, мозковий штурм, рольові ігри, контент-аналіз текстів та інших джерел культурної інформації, інтерв'ювання, опитування, метод моделювання конкретних ситуацій, метод кейсів, «криголами», обговорення в колі, виготовлення флаєрів, континуум, оцінку й самооцінку й т. п.

Найбільш ефективними активними й інтерактивними методами полікультурного виховання старшокласників є: дебати, метод проєктів, кооперативне навчання, складання культурологічної автобіографії, рольові та ділові ігри, проведення «круглих столів», етнографічні дослідження, крос-культурні моделювання й т. ін.

Доведено, що використання активних й інтерактивних методів у полікультурному вихованні дає змогу досягти поставлених завдань і сприяє особистісному зростанню як учнів, так і педагогів.

Ключові слова: полікультурне виховання, активні й інтерактивні методи полікультурного виховання, учні, вікові групи, толерантність.

Постановка проблеми. Інтенсивні цивілізаційні процеси, які характерні для сучасного світу, актуалізують проблему міжкультурної взаємодії представників різних етносів як однієї з важливих умов сталого поступу людської цивілізації. Україна як демократична європейська країна активно долучається до цих процесів. Культурне розмаїття українського суспільства характерне традиціями взаємодії етносів і національних культур, серед яких має комфортно почуватися підрастаюча

особистість. В умовах створення полікультурного демократичного суспільства, економічної, культурної та освітньої інтеграції України в європейське і світове співтовариство особливої актуальності набуває проблема виховання нового покоління, готового до ефективної міжкультурної взаємодії в нових історичних реаліях, стійкого до проявів расизму, ксенофобії, гомофобії і нетерпимості до людських відмінностей. З огляду на це перед системою вітчизняної освіти актуалізується потреба забезпечення комфортного гармонійного співіснування представників різних культур у закладах освіти, налагодження їх ефективної взаємодії в полікультурному середовищі, забезпечення системи полікультурного виховання учнів різних вікових груп ефективними методами, насамперед активними й інтерактивними.

Метою статті є аналіз і характеристика активних й інтерактивних методів полікультурного виховання учнів різних вікових груп у сучасних закладах освіти.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблему полікультурного виховання в системі освіти останнім часом досліджували В. Бойченко (2006), О. Гурін, П. Кендзьор (2016), О. Свиридюк (2015), А. Солодка (2005), Ю. Сорока, Л. Чумак та ін.

Засадничі положення використання інновацій у системі вітчизняного виховання схарактеризовані О. Петренко (2015); використання активних й інтерактивних методів і технологій у вітчизняній освіті вивчали І. Дичківська (2004), М. Кларін (2000), О. Комар, А. Панфілова (2009), О. Пометун (2004), Л. Пироженко та ін.

Аналіз праць зазначених вчених дає підстави для висновку про те, що більшість з них акцентує увагу на з'ясуванні сутності полікультурного виховання та векторів його реалізації в освіті, на визначенні змісту, форм, методів його здійснення та на системі професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в полікультурному середовищі; на специфіці застосування інновацій, активних й інтерактивних технологій у системі освіти й виховання.

При цьому недослідженою залишається специфіка застосування активних й інтерактивних форм і методів у полікультурному вихованні особистості в онтогенезі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під полікультурним вихованням в закладах освіти більшість дослідників (В. Бойченко, П. Кендзьор, А. Солодка, О. Свиридюк та ін.) розуміють інтерактивний процес, який забезпечує повноцінний розвиток потенційних і критичних здібностей учнів незалежно від відмінностей, що ґрунтуються на расовій, етнічній, гендерній і класовій стратифікації суспільства, та передбачає глибоке усвідомлення ними поглядів, умінь і навичок, які є необхідними для життя в плюралістичному суспільстві (Свиридюк, 2015).

Нам імпонує тлумачення поняття «полікультурного виховання» Н. Миропольською як процесу цілеспрямованої соціалізації учнів, що передбачає оволодіння системою національних і загальнокультурних цінностей, комунікативних та загальнокультурних емпатійних умінь, що дають школярам можливість здійснювати міжкультурну взаємодію і виявляти розуміння інших культур, а також толерантність щодо її носіїв (Кендзьор, 2016, с. 82).

Відповідно, метою полікультурного виховання є особистість, здатна повноцінно реалізувати свої можливості та досягнути високого рівня розвитку, яка має достатній рівень знань, умінь і стратегій підтримки міжособистісних і міжгрупових відносин, необхідних для функціонування в плюралістичному суспільстві; яка здатна позитивно ставитись до членів інших етнокультурних груп.

Іншими словами, метою полікультурного виховання є особистість з високим рівнем толерантності, яка готова до взаємодії, до активної солідарності, вмє проявляти розуміння, емпатію, повагу до людей іншої національності, інтерес і визнання їх особливостей в умовах багатонаціонального та поліконфесійного суспільства.

Досягненню цієї мети у полікультурному середовищі закладу освіти сприяє використання низки методів, форм і засобів, доцільність яких визначається політичною й соціокультурною ситуацією, типом закладу освіти, віковими особливостями учнів.

У здійсненні полікультурного виховання учнів, як правило, використовують різноманітні організаційні форми, серед яких масові: свята, загальношкільні збори, суботники, тематичні тижні, фестивалі, олімпіади, виставки та ін.; групові: уроки, лекції, гуртки, клуби, класні години, екскурсії, ігри-подорожі, творчі майстерні, дослідницькі лабораторії та ін.; індивідуальні: громадські доручення (черговий, санітар, журналіст та ін.), дослідження в бібліотеці, написання листів, учнівські проекти або дослідження; індивідуальні завдання, індивідуальна підготовка і участь у конкурсах, вікторинах та ін.

Сучасними вихователями широко застосовуються як традиційні (пасивні) методи, так і нетрадиційні методи, зокрема активні й інтерактивні.

Активні й інтерактивні методи виховання – це насамперед нові методи, за допомогою яких здійснюється переведення особистості учня в позицію активного суб'єкта освітньо-виховного процесу.

Сутність активних методів полягає у тому, що освітньо-виховний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це ґрунтується на співпраці, взаємодії: вчитель – учень. Під час такого спілкування учні вчать бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати обґрунтовані рішення. При цьому вчитель залишається центральною частиною освітньо-виховного процесу, головним експертом.

На відміну від активних методів, інтерактивні методи орієнтовані на ширшу взаємодію учнів не тільки з учителем, а й між собою на домінування їх активності в освітньому процесі. Роль учителя зводиться до скерування діяльності учнів на досягнення певних цілей, а саме: створення таких умов виховання, за яких кожен суб'єкт відчує свою успішність, цінність.

Обираючи той чи інший метод виховання, педагогам у процесі полікультурного виховання доцільно використовувати не лише традиційні, а й активні й інтерактивні методи виховання, які сприяють продуктивній і ефективній педагогічній взаємодії у класі, де навчаються учні різних національностей, представники різних культур.

Схарактеризуємо окремі активні й інтерактивні методи полікультурного виховання відповідно до вікових категорій учнів, які, на нашу думку, є досить ефективними, але ще не так часто використовуються у сучасних закладах освіти, як повинні були б.

У початковій школі активні й інтерактивні методи полікультурного виховання мають застосовуватись із врахуванням особливостей розвитку *дітей молодшого шкільного віку*, як-то: прагнення до наслідування поведінки дорослих, передусім членів референтної групи; поступове формування алгоритмів взаємодії в групі тощо. Розвиток у дітей молодшого шкільного віку навиків міжкультурної комунікації виховує в них такі якості, як особиста гідність, відкритість, привітність, емпатія, а також готовність до спілкування.

З дітьми молодшого шкільного віку ефективними є такі активні й інтерактивні методи полікультурного виховання, які цікаві дитині й тісно пов'язані з її безпосереднім оточенням.

У початковій школі молодший школяр через пізнання різноманітних культур збагачується знаннями, що сприяє кращому усвідомленню власної культурної ідентичності та природного акцептування й інтеграції в інші культури. Найбільш ефективними методами організації полікультурного виховання у початковій школі є ті, які побудовані на інтеракціях, іграх, формують комунікативні навички. Це, насамперед, бесіди, діалоги/обговорення, руханки, рольові ігри/інсценування, аналіз історій, малювання з обговоренням, переконування і т. п.

Приміром, *руханки* не лише дають заряд енергії на початку дня, знімають втому після інтенсивної праці, полегшують перехід до іншого виду діяльності, але й мотивують групову взаємодію, забезпечують психологічну розрядку, що є дуже важливим для досягнення цілей полікультурного виховання. Натомість, *рольові ігри/інсценування* дають учням можливість розподіляти ролі і діяти за сценарієм, ефективно апробувати різні моделі поведінки «під маскою», відпрацювати необхідні навички. *Аналіз історій* передбачає використання реальних і вигаданих історій, міфів, легенд, притч, казок та віршів і є ефективним для досягнення бажаних змін на рівні ставлень, переконань, усвідомлення і переоцінки цінностей в дітей. *Малювання* в контексті полікультурного виховання передбачає завдання дітям намалювати і написати щось на конкретну тему. Наприклад, намалювати дитину іншої національності, статі, віри і описати її історію так, щоб дитину зрозуміли інші.

У *підлітковому віці* в дитини формується відчуття власної соціальної ідентичності, приналежності до певної соціальної групи, тому доцільним вважаємо проведення різноманітних форм роботи, які дають підліткови зрозуміти, що особистість кожної окремої людини складається з безлічі різних ролей, які вона виконує в житті. Для цього педагогові варто використовувати такі активні й інтерактивні методи полікультурного виховання, що акцентують увагу на схожості й відмінностях носіїв різних культур. Як результат, у підлітків формується позитивна установка й толерантне ставлення до оточуючих; наявність позитивної мотивації до взаємодії з іншою людиною незалежно від її культурної ідентичності, повага до людської гідності, здатність до співпереживання, співчуття; вміння критично аналізувати свої дії у середовищі міжкультурної комунікації.

Найбільш ефективними активними й інтерактивними методами полікультурного виховання з підлітками слід визнати діалог, дискусію, роботу в парах і групах, мозковий штурм, рольові ігри, контент-аналіз текстів та інших джерел культурної інформації, інтерв'ювання, опитування, метод моделювання конкретних ситуацій, метод кейсів, «криголами», обговорення в колі, виготовлення флаєрів, континуум, оцінку й самооцінку й т. п.

Метод *«криголами»* передбачає використання вправ для поліпшення психологічного клімату в групі, підвищення самооцінки, розвитку емпатії підлітків. *Обговорення в колі* забезпечує кожному учаснику висловитися з певної проблеми. Варіаціями цього методу є *метод трикутника/діаманта/концентричних кіл*: невеликі групи отримують по 6–9 або більше карток, на яких записують певні навички чи якості (наприклад ті, що демонструють толерантність). Потім учасники розкладають картки у вигляді трикутника, діаманта чи концентричних кіл відповідно до їх значення. Формуються вміння виокремлювати головне і досягати консенсусу. *Виготовлення постерів/флаєрів* забезпечує розвиток креативності, навичок адвокації, вміння

працювати в групі. *Метод кейсів* (конкретних ситуацій) передбачає поділ класу на групи, яким пропонується опис ситуації, заснований на реальних або вигаданих фактах. Групи повинні її детально проаналізувати й виробити рішення. Виробляється вміння приймати групове рішення проблем, які ілюструють практичну дію різноманітних підходів і концепцій. Метод кейсів передбачає осмислення реальної ситуації полікультурного спілкування й актуалізує комплекс знань, який необхідно засвоїти під час розв'язання певної проблеми. Важливим етапом у такій роботі є рефлексія, під час якої підлітки обговорюють певні особливості, характеристики, яким вони надавали перевагу в процесі роботи над справою, а також причини такого вибору.

У віці *старшокласників* як особливої соціальної й вікової групи, як важливого стратегічного ресурсу суспільного розвитку, надзвичайно важливим є досвід міжкультурної взаємодії, що допомагає ефективній соціалізації особистості. У цьому віці характерними є: установки на самовизначення, свідому побудову власного життя, професійна орієнтація, готовність до виконання громадянського обов'язку. Власне, в старшому шкільному віці можна спостерігати перші результати полікультурного виховання, здійсненого у попередні вікові періоди. Тому цей період – це період закріплення отриманих полікультурних знань, умінь і навичок, іноді корекції сформованого рівня полікультурної компетентності. У віці старшокласника остаточно формується світогляд кожного учня/учениці, система переконань, переживань, формується почуття справедливості; відбувається закріплення ототожнення себе з певною соціокультурною спільнотою, етнічною групою, релігійною громадою тощо.

Зі старшокласниками, на нашу думку, найбільш ефективними активними й інтерактивними методами полікультурного виховання є: дебати, метод проєктів, кооперативне навчання, складання культурологічної автобіографії, рольові та ділові ігри, проведення «круглих столів», етнографічні дослідження, крос-культурні моделювання й т. ін.

Так, *дебати* дають можливість захищати протилежні погляди, розвивати уміння відстоювати свою позицію з повагою до опонента. *Метод проєктів* спрямований на розвиток пізнавальних навичок старшокласників, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвивати критичне мислення. Результатом розроблення теоретичного проєкту є презентація способів вирішення проблеми, що вивчається, а практичного – конкретний проєкт, готовий для впровадження.

Метод кооперативного навчання (співробітництво учнів у групах) є надзвичайно важливим, оскільки спільно працювати з людьми різного походження, різних культур – це частина навчання життя в соціумі. Дослідники (Е. Коен, П. Кендзьор) стверджують, що учні, коли перебувають у неоднорідних групах, опановують нові знання значно легше, а це стає поштовхом до обміну думками, що робить учасників дискусії більш відкритими й ближчими один до одного. Кооперативне навчання позитивно впливає на соціальну ідентичність учня. У групі, що складається з членів, які мають різне походження, саме особисті навички й знання школярів стають критеріями інтеграції, а не етнічна чи релігійна приналежність. Відповідно, спільну ідентичність можна розвинути, досягаючи спільних цілей, сприяючи інтеграції учнів у суспільні одиниці, що виходять за межі їхньої специфічної приналежності (Кендзьор, 2016). Приміром, метод *кооперативного навчання* передбачає розповідь старшокласника про своє життя, а діяльність інших полягає в схематичному зображенні впливів різних культур на життя оповідача.

Свою чергою, метод *складання культурологічної автобіографії* передбачає письмовий опис свого культурного спадку, за допомогою чого учні можуть скласти генеалогічне дерево своєї родини. Метод *етнографічних досліджень* – це ціннісна практика полікультурної підготовки учнів, що охоплює різні способи ознайомлення з культурами – домашні візити, спілкування з представниками громади, батьками й учителями учнів; спостереження за поведінкою дітей, інтерв'ювання, участь у житті громади (святах), спілкування з однокласниками іноземного походження. Натомість, метод *крос-культурних моделювань* вимагає інсценізації ситуацій полікультурного спілкування, сприяє самоаналізу й саморефлексії, завдяки чому учні мають можливість осмислити свою етнічну приналежність, усвідомити себе носіями певної культури.

Таким чином, активні й інтерактивні методи полікультурного виховання дають змогу не лише розвивати мислення учнів й залучати їх до вирішення проблем, максимально наближених до реальних життєвих ситуацій, але й розвивають практичні навички та вміння, сприяють активізації освітньо-виховного процесу, спонукають учнів до творчої участі в ньому і забезпечують розвиток і саморозвиток особистості учня на основі врахування його вікових особливостей, при цьому сприяють розвитку вміння рефлексувати, що дає можливість відкоригувати методику полікультурного виховання з метою підвищення його ефективності в конкретному закладі освіти.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, активні й інтерактивні методи полікультурного виховання належать до інноваційних і є умовою для самореалізації особистості учнів в освітньо-виховній діяльності. Використання активних й інтерактивних методів в полікультурному вихованні дає змогу досягти поставлених завдань і сприяє особистісному зростанню як учнів, так і педагогів; сприяє продуктивній й ефективній педагогічній взаємодії в класі, де навчаються учні різних національностей, представники різних культур.

Важливим є розуміння того, що схарактеризовані активні й інтерактивні методи полікультурного виховання необхідно використовувати із урахуванням контексту, характеру міжкультурної взаємодії, особливостей відповідного виховного середовища, від вікових та індивідуально-психологічних особливостей учнів.

Перспективу подальших розвідок у цьому контексті вбачаємо у визначенні змісту полікультурної підготовки вчителів залежно від закладу вищої освіти, визначених цілей, його місцезнаходження, культурною різноманітністю студентів, позаяк полікультурність – важлива складова людського досвіду, через який майбутні особистість навчається жити і працювати в полікультурному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Бойченко, В. (2006). *Полікультурне виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі школи*. Кандидат педагогічних наук. Херсонський державний університет. 22 с.

Кендзьор, П. (2016). *Інтеграція через діалог. Система організації полікультурного виховання в школі*. Львів: Видавничий Дім «Панорама». 378 с.

Свиридюк, О. (2015). Ключові поняття полікультурного виховання. *Збірник наукових праць студентів та молодих учених*. Умань: ВПЦ «Візаві», с. 196–200.

Солодка, А. (2005). *Полікультурне виховання старшокласників у процесі вивчення гуманітарних предметів*. Кандидат педагогічних наук. Інститут проблем виховання. Київ. 15 с.

Петренко, О. (2015). Інноватика у вихованні: засадничі положення. *Інноватика у вихованні : зб. наук. пр.* Вип. 1. Рівне : РДГУ, с.38–48.

Дичківська, І. (2004). *Інноваційні педагогічні технології*: [навч. посіб.]. Київ: Академвидав, 320 с.

Кларин, М. (2000). Интерактивное обучение – инструмент освоения нового опыта. *Педагогика*. № 7, с. 12–18.

Панфилова, А. (2009). *Инновационные педагогические технологии: Активное обучение: учебное пособие*. Москва: Академия. 192 с.

Пометун, О. та Пироженко, Л. (2004). *Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання*. Київ: Видавництво А.С.К. 192 с.

REFERENCES

Boichenko, V. (2006). Polikulturne vykhovannia molodshykh shkoliariv u navchalno-vykhovnomu protsesi shkoly [Multicultural Education of Elementary Schoolchildren in the Educational Process of School]. Kandydat pedahohichnykh nauk. Khersonskiy derzhavnyi universytet. 22 s. (in Ukrainian)

Kenzor, P. (2016). *Intehratsiia cherez dialoh. Systema orhanizatsii polikulturnoho vykhovannia v shkoli* [Integration through Dialogue. The System of Organization of Multicultural Education at School]. Lviv: Vydavnychiy Dim “Panorama”. 378 s. (in Ukrainian)

Svyrydiuk, O. (2015). Kliuchovi poniattia polikulturnoho vykhovannia [Key Concepts of Multicultural Education]. *Zbirnyk naukovykh prats studentiv ta molodykh uchenykh*. Uman: VPTs “Vizavi”, s. 196–200. (in Ukrainian)

Solodka, A. (2005). *Polikulturne vykhovannia starshoklasnykiv u protsesi vyvchennia humanitarnykh predmetiv* [Multicultural Education of High School Students in the Process of Studying Humanities]. Kandydat pedahohichnykh nauk. Instytut problem vykhovannia. Kyiv. 15 s. (in Ukrainian)

Petrenko, O. (2015). Innovatyka u vykhovanni: zasadnychi polozhennia [Innovation in Education: Basic Principles]. *Innovatyka u vykhovanni : zb. nauk. pr. Vyp. 1*. Rivne : RDHU, s.38–48. (in Ukrainian)

Dychkivska, I. (2004). *Innovatsiini pedahohichni tekhnologii* [Innovative Pedagogical Technologies]: [навч. посіб.]. Київ: Akademydav, 320 s. (in Ukrainian)

Klarin, M. (2000). Interaktivnoe obuchenie – instrument osvoeniya novogo opyta [Interactive Learning as a Means for Developing New Experiences]. *Pedagogika*. No 7, s. 12–18. (in Russian)

Panfilova, A. (2009). *Innovatsionnye pedagogicheskie tekhnologii: Aktivnoe obuchenie: uchebnoe posobie* [Innovative Pedagogical Technologies: Active learning: manual book]. Moskva: Akademiya. 192 s. (in Russian)

Pometun, O. ta Pyrozhenko, L. (2004). *Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnologii navchannia* [Modern Lesson. Interactive Learning Technologies]. Kyiv: Vydavnytstvo A.S.K. 192 s. (in Ukrainian)

ACTIVE AND INTERACTIVE METHODS OF MULTICULTURAL EDUCATION OF STUDENTS OF DIFFERENT AGE GROUPS

Oksana Petrenko

Doctor of Sciences (in Pedagogy),
Professor, Head at the Department of Theory and Methods of Education,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6906-3542,
e-mail: o.b.petrenko@gmail.com

Abstract. Multicultural education is considered as a process of purposeful socialization of students, that involves mastering the system of national and universal cultural values, communicative and general cultural empathic skills, giving students the opportunity to intercultural interaction and show understanding of other cultures, as well as tolerance towards their carriers.

The expediency of using teachers in the process of multicultural education of active and interactive methods that promote effective interaction in the classroom with representatives of different cultures is substantiated. Some active and interactive methods of multicultural education according to the age groups of students have been characterized.

It has been established that the most effective methods of organizing multicultural education at elementary school are those that are based on interaction, games, form communication skills, such as: conversations, dialogues / discussion, outdoor games, role-playing games / dramatization, analysis of stories, drawing with discussion, beliefs etc.

The most effective active and interactive methods of multicultural education with adolescents have been identified, such as: dialogue, discussion, work in pairs and groups, brainstorming, role-playing games, content analysis of texts and other sources of cultural information, interviewing, polling, a method for modeling specific situations, case studies, “icebreakers”, discussion in a circle, making flyers, continuum, assessment and self-esteem, etc.

The most effective active and interactive methods of multicultural education of high school students are: debates, project method, cooperative training, compilation of cultural autobiographies, role-playing and business games, round tables discussions, ethnographic research, cross-cultural modeling, etc.

It is proved that the use of active and interactive methods in multicultural education allows us to achieve the set goals and promotes the personal growth of students as well as teachers.

Keywords: multicultural education, active and interactive methods of multicultural education, students, age groups, tolerance.

Стаття надійшла до редакції 20. 04. 2020 р.

Наукове видання

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ
Збірник наукових праць

Випуск 11
Том 1

Упорядники:
проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С., доц. Баліка Л. М.

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 28.05.2020 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 24,7. Замовлення №204/1. Наклад 300

I – 66 **Інноватика у вихованні** : зб. наук. пр. Вип. 11. Том 1/ упоряд.
О. Б. Петренко ; ред. кол. : Н. М. Коляда, Н. Б. Гришай, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне :
РДГУ, 2020. – 225с.

УДК 37 : 005.591.6
ББК 74.200

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2020

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
VPM-ПОЛІГРАФ
вул. Буковинська, 3, м. Рівне, 33000;
тел.: 0362-64-21-34